

Данні об авторе

Труш Юлія Леонідовна,

к.э.н., доцент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: yuliya699@ukr.net

Осадчук Оксана Павловна,

к.э.н., доцент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: ossadchuko@gmail.com

Data about authors

Julia Trush,

Ph.D., associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: yuliya699@ukr.net

Oksana Osadchuk,

Ph.D., associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: ossadchuko@gmail.com

DOI: 10.5281/zenodo.1484558

ШТАНГРЕТ А.М.,
ШТАНГРЕТ І.А.

Методичні аспекти формування комплексної системи економічної безпеки автотранспортних підприємств

Предметом дослідження є теоретико–методичні, наукові та прикладні положення формування комплексної системи економічної безпеки автотранспортних підприємств.

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико–методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування комплексної системи економічної безпеки автотранспортних підприємств.

Методи дослідження. В роботі використано системний підхід, у межах якого застосовано методи: індукції та дедукції, порівняння і систематизації – при дослідженні сутнісних характеристик та еволюції базових понять дослідження; аналізу і синтезу – для характеристики сучасних тенденцій розвитку діяльності автотранспортних підприємств; теорії моделювання – для обґрунтування послідовності формування системи економічної безпеки автотранспортних підприємств.

Результати роботи. У статті обґрунтовано теоретико–методичні, наукові та прикладні положення формування комплексної системи економічної безпеки автотранспортних підприємств, які спираються як на специфіку господарської діяльності, так і умови забезпечення економічної безпеки на українських підприємствах.

Галузь застосування результатів. Вирішення проблем забезпечення безпечних умов розвитку автотранспортних підприємств; формування методичної бази підготовки здобувачів вищої освіти за галузю знань управління та адміністрування.

Висновки: 1) обґрунтовано, що умови фінансово–господарської діяльності автотранспортних підприємств в Україні характеризуються як зниженням обсягу перевезень, посиленням конкуренції, нестабільністю економічної ситуації, політичною та соціальною напруженістю, так і плинністю кадрів, зокрема висококваліфікованих працівників; 2) доведено, що результатами негативної дії зовнішніх та внутрішніх загроз є зменшення кількості суб'єктів господарювання, скорочення чисельності працівників, збитковість діяльності, що актуалізує важливість розроблення та реалізації комплексної системи економічної безпеки підприємств; 3) запропоновано послідовність формування системи економічної безпеки автотранспортних підприємств, що передбачає врахування ступеня агресивності зовнішнього середовища, ресурсні можливості підприємства та необхідність узгодження дій суб'єктів безпеки із місією та ключовими цілями розвитку підприємства

Ключові слова: автотранспортне підприємство, економічна безпека підприємства, система, безпека, загроза.

Методические аспекты формирования комплексной системы экономической безопасности автотранспортных предприятий

Предметом исследования являются теоретико–методические, научные и прикладные положения формирования комплексной системы экономической безопасности автотранспортных предприятий.

Целью исследования является научное обоснование теоретико–методических положений и разработка практических рекомендаций по формированию комплексной системы экономической безопасности автотранспортных предприятий.

Методы исследования. В работе использован системный подход, в рамках которого применены методы: индукции и дедукции, сравнения и систематизации – при исследовании сущностных характеристик и эволюции базовых понятий исследования; анализа и синтеза – для характеристики современных тенденций развития деятельности автотранспортных предприятий; теории моделирования – для обоснования последовательности формирования системы экономической безопасности автотранспортных предприятий.

Результаты работы. В статье обоснованы теоретико–методические, научные и прикладные положения формирования комплексной системы экономической безопасности автотранспортных предприятий, опирающиеся как на специфику хозяйственной деятельности, так и условия обеспечения экономической безопасности на украинских предприятиях.

Отрасль применения результатов. Решение проблем обеспечения безопасных условий развития автотранспортных предприятий; формирования методической базы подготовки соискателей высшего образования по отрасли знаний управления и администрирования.

Выводы. 1) обосновано, что условия финансово–хозяйственной деятельности автотранспортных предприятий в Украине характеризуются как снижением объема перевозок, усилением конкуренции, нестабильностью экономической ситуации, политической и социальной напряженностью, так и текучестью кадров, в частности высококвалифицированных работников; 2) доказано, что результатами отрицательного действия внешних и внутренних угроз является уменьшение количества субъектов хозяйствования, сокращение численности работников, убыточность деятельности, что актуализирует важность разработки и реализации комплексной системы экономической безопасности предприятий; 3) предложено последовательность формирования системы экономической безопасности автотранспортных предприятий, которая предполагает учет степени агрессивности внешней среды, ресурсные возможности предприятия и необходимость согласования действий субъектов безопасности с миссией и ключевыми целями развития предприятия.

Ключевые слова: автотранспортное предприятие, экономическая безопасность предприятия, система, безопасность, угроза.

SHTANGRET A.M.,
SHTANGRET I.A.

Methodical aspects of forming a complex system of economic security of motor transport enterprises

The subject is theoretical, methodological, scientific and applied provisions for the formation of a comprehensive system of economic safety of motor transport enterprises.

The purpose is a scientific substantiation of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations for the formation of a comprehensive system of economic safety of motor transport enterprises.

Methods of research. In the work the systematic approach, within the framework of which

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

methods are used: induction and deduction, comparison and systematization – in the study of essential characteristics and evolution of the basic concepts of research; analysis and synthesis – to characterize the current trends in the development of motor transport enterprises; modeling theory – to substantiate the sequence of formation of the system of economic safety of motor transport enterprises.

Results of the work. In the article the theoretical and methodological, scientific and applied provisions of the formation of a comprehensive system of economic safety of motor transport enterprises has been substantiated that based on both the specifics of economic activity and the conditions for ensuring economic security at Ukrainian enterprises.

Application of results. solution the problems of providing safe conditions for the development of motor transport enterprises; the formation of a methodological basis for the training of higher education graduates in the field of knowledge management and administration.

Conclusions: 1) It has been substantiated that the conditions of financial and economic activities of motor transport enterprises in Ukraine are characterized by a decrease in traffic volume, increased competition, volatile economic environment, political and social tensions, and turnover of personnel, in particular highly skilled workers; 2) It has been proved that the result of the negative impact of external and internal threats is a reduction in the number of business entities, a reduction in the number of employees, loss-making activities, which actualize the importance of developing and implementing an integrated system of economic security for enterprises; 3) It has been suggested that the consistency of the formation of the economic security system for motor transport enterprises, which involves considering the degree of aggressiveness of the external environment, the resource capabilities of the enterprise and the need to coordinate the actions of security subjects with the mission and key objectives of the enterprise development are justified.

Keywords: motor transport enterprise, economic safety of the enterprise, system, safety, threat.

Постановка проблеми. За умови одночасного впливу значної кількості зовнішніх та внутрішніх чинників господарська діяльність українських автотранспортних підприємств (АТП), основною метою функціонування яких є, з одного боку, максимальне задоволення потреб споживачів в якісному наданні транспортних послуг, а з іншого – отримання прибутку та забезпечення досягнення встановленого рівня фінансово-економічних показників, характеризується зростанням конкуренції при незадовільному рівні внутрішнього попиту та недостатній державній підтримці. У такому контексті постає негайне питання розв'язання задань управління економічною безпекою АТП.

Науковцями здійснюються спроби розроблення та впровадження комплексу заходів з управління економічною безпекою АТП, що формулюють передумови їх ефективного функціонування та забезпечення успішності діяльності сьогодні і в майбутньому. Однак питання формування системи економічної безпеки АТП, обґрутування методичних засад оцінювання їх економічної безпеки, ідентифікації зовнішніх та внутрішніх загроз у розрізі основних функціональних складових тощо залишаються сьогодні ще поза увагою більшості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у вирішення проблеми формування

теоретико-методологічних зasad безпечного розвитку підприємницьких структур зробили вітчизняні вчені: О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кіріenko, Т. Ковал'чук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранущенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлеменко, В. Ярочкін та ін. Питаннями управління на транспорті займались такі науковці: В. Гриньова, Д. Горовий, І. Дмитрієв, О. Криворучко, В. Шинкаренко та ін. Віддаючи належне науковому доброту зазначеных вчених, доцільно підкреслити, що окрім аспектів у вирішенні проблеми гарантування економічної безпеки українських підприємств ще недостатньо ретельно досліджені, зокрема в частині формування комплексної системи економічної безпеки АТП.

Метою статті є розроблення методичних зasad формування комплексної системи економічної безпеки АТП.

Виклад основного матеріалу. Для формування необхідного аналітичного підґрунтя запропонованім методичним засадам створення комплексної системи економічної безпеки

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АТП пропонуємо коротко приділити увагу окремим показникам їх господарської діяльності. Так, згідно статистичного щорічника «Україна у цифрах 2017» [4, с. 224] індекс обсягу відправлення (перевезення) пасажирів характеризується негативною динамікою (рис. 1).

Динаміка розглянутого показника вказує на зниження обсягів перевезення пасажирів загалом транспортом, але стосовно автомобільного транспорту можна говорити про суттєве скорочення, зокрема у 2015 р. до рівня 77% у порівнянні із попереднім періодом. Інший важливий момент – позитивне зростання обсягів перевезень у 2017 р. більшістю видів транспорту, зокрема авіаційним на 28% та річковим – на 26%,

коли автомобільним – скорочення на 0,3%, що вказує на системність кризових процесів в сфері автомобільних перевезень.

Поруч із динамікою обсягу перевезення пасажирів, вважаємо за доцільне приділити увагу зміні кількості підприємств та чисельності зайнятих працівників (рис. 2). Зростаюча хвиля – 2010–2013 рр. та спадна – 2013–2016 рр. щодо динаміки обох визначальних для розвитку автомобільного транспорту показників вказує наявність ряду проблем, які не вирішуються як на рівні окремого підприємства, так і шляхом реалізації державних програм захисту вітчизняного товаровиробника.

Важливо, що у 2016 р. у порівнянні із 2013–им кількість підприємств зменшилась із 5791 до

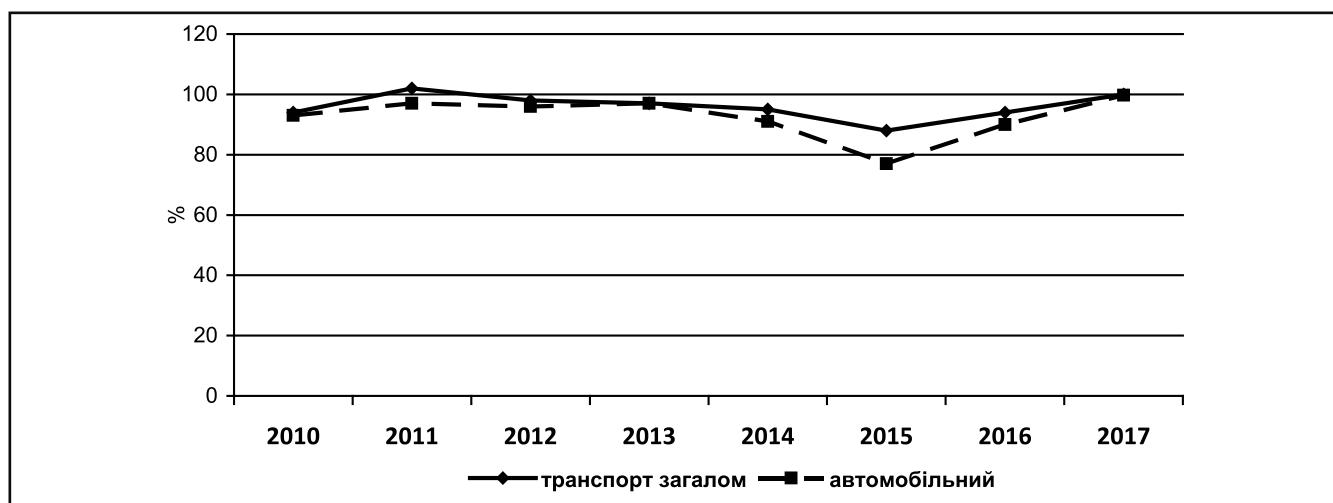

Рисунок 1. Індекс обсягу відправлення (перевезення) пасажирів транспортом, відсотків до попереднього року

Джерело: побудовано на основі [4, с. 224]

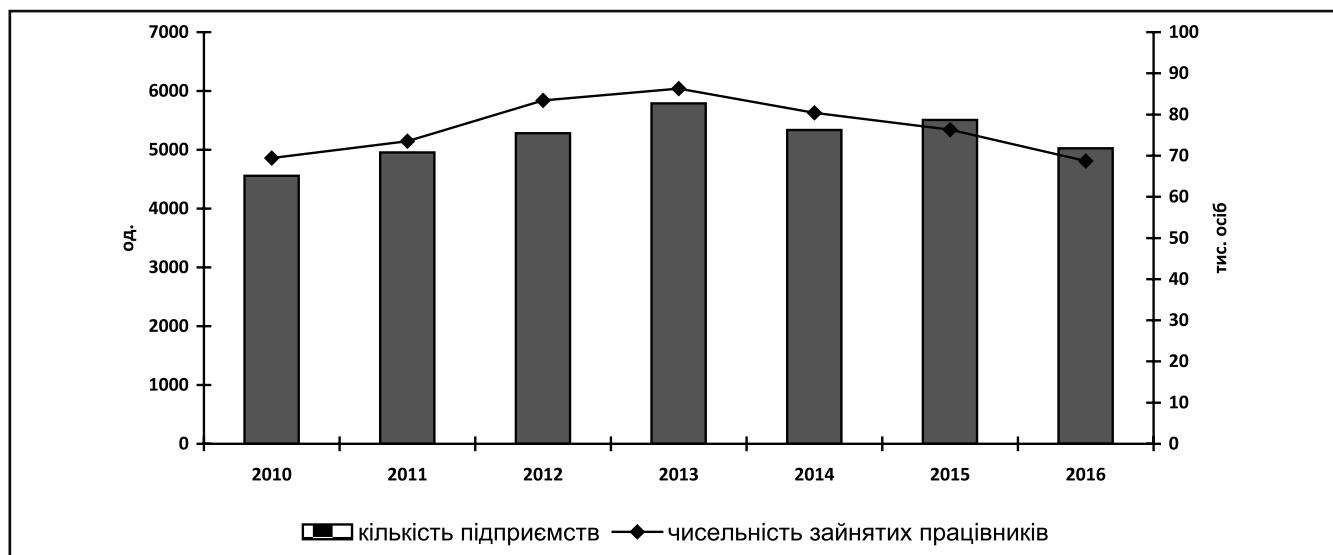

Рисунок 2. Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятих працівників за КВЕД 49.4

Джерело: побудовано а основі даних [2, с. 160–167]

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5027, тобто на 13,2%, а чисельність зайнятих працівників скоротилася на 20,3%, що вказує на зменшення трудового потенціалу.

Інший, не менш важливий, індикатор розвитку автомобільного транспорту в Україні – фінансові результати діяльності АТП нами охарактеризовано через динаміку ключових показників (рис. 3).

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на двох моментах: по-перше, в межах розглянутого періоду АТП отримали сумарні збитки, а максимальний рівень збитків у 2014 р. сягнув рівня 2646,1 млн. грн. Зазначене частково пояснюється критично високою часткою збиткових підприємств: 2010 р. – 47,3%; 2011 р. – 36,2%; 2012 р. – 38,8%; 2013 р. – 36,5%; 2014 р. – 37,1%; 2015 р. – 23,3%; 2016 р. – 22,5%. По-друге, зменшення частки збиткових підприємств, динаміка отриманих ними сумарних збитків є менш позитивною і максимальною величини було досягнуто у 2015 р. – 3037,8 млн. грн. Інше пояснення отриманим сумарним збиткам АТП можна знайти у величині та динаміці рентабельності, тобто фактично збитковості усієї діяльності. Згідно даних рис. 3., критична збитковість усієї діяльності АТП була зафіксована у 2014 р. на рівні 8,2%. Хоча упродовж наступних періодів, тобто 2014–2015 рр., ситуація частково покращилася, але збитковість на рівні 1,3% у 2016 р. не можна вважати позитивним результатом.

Підводячи проміжні підсумки, вважаємо за доцільне підкреслити, що на фоні незадовільних результатів розвитку автомобільного транспорту в Україні, що виражається як у зниженні підприємницької активності, скороченні трудового потенціалу, так збитковості господарської діяльності підприємств, зростає актуальність удосконалення процесу формування та функціонування комплексної системи економічної безпеки кожного АТП.

Вважаємо, що інформаційним підґрунтам для розроблення методичних зasad формування комплексної системи економічної безпеки АТП повинно стати врахування специфіки діяльності підприємств. Так, в умовах АТП можна виділити такі два види діяльності, які впливають на процес забезпечення економічної безпеки: по-перше, здійснення комплексу робіт щодо планування маршрутів та завантаженості транспортних засобів, вибору найбільш доцільного варіанту автотранспортного засобу та підбору персоналу, відповідної кваліфікації та з необхідним досвідом роботи; по-друге, виконання забезпечуючих заходів, спрямованих на виконання планових технічних оглядів, ремонту основних вузлів та агрегатів, забезпечення паливно-мастильними матеріалами необхідної якості, зберігання транспортних засобів в належних умовах. Підкреслимо, що виділені види діяльності повинні бути об'єктами уваги зі сторони суб'єктів безпеки.

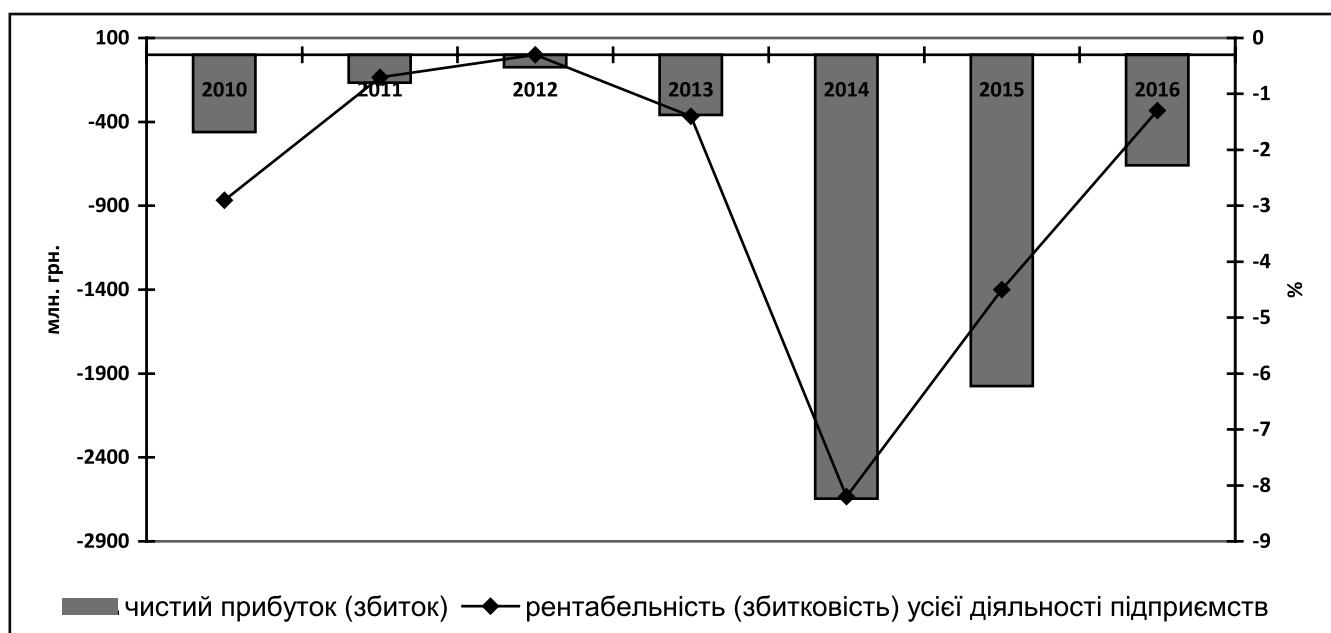

Рисунок 3. Динаміка чистого прибутку (збитку) підприємств та рентабельності (збитковості) усієї діяльності за КВЕД 49.4

Джерело: побудовано автором на основі даних [2, с. 175–178]

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вважаємо за доцільне коротко охарактеризувати й інші особливості забезпечення економічної безпеки АТП:

- АТП здійснює діяльність, яка передбачає виконання комплексу взаємопов'язаних дій щодо моніторингу ринку транспортних послуг, організації транспортних перевезень, тобто отримання замовлення, вибору оптимального варіанту задоволення попиту замовника, що полягає у якісному та своєчасному наданні послуг із плановою величиною витрат, найбільш ефективному використанні наявного парку машин, мінімізацію втрат від неповного завантаження транспортного засобу;
- якість та своєчасність надання послуг АТП в значній мірі залежить від технічного стану рухомого складу та мотивованості персоналу підприємства;
- безпека вантажів та пасажирів забезпечується водієм та супроводжуючими особами, що потребує застосування особливих методів роботи з цією групою працівників як неспеціалізованими суб'єктами безпеки;
- результати фінансово-господарської діяльності АТП визначаються ступенем «задоволеності» споживачів, тобто якістю та своєчасністю наданих послуг, ціною та отриманими додатковими послугами.

Саме перелічені аспекти впливають на процес забезпечення економічної безпеки АТП та формують теоретичний базис для розроблення комплексної системи економічної безпеки.

Поруч із суто специфічними аспектами, які випливають на забезпечення економічної безпеки АТП доцільно взяти до уваги й такі, що характерні для вітчизняних суб'єктів господарювання загалом, які нами умовно були розділені на кілька груп [1, с. 153–158; 3, с. 35–39]. Так, до нормативно-правових аспектів можна віднести: недосконалість нормативно-правової бази, яка ускладнює процес виконання обов'язків суб'єктами безпеки; монополія державної служби безпеки на надання окремих видів охоронних послуг; недосконалість внутрішньої документації, яка визначає місце та завдання суб'єктів безпеки, їх взаємодію із іншими підрозділами підприємства та зовнішніми суб'єктами безпеки. Організаційно-управлінські можна визначити через: недостатність досвіду у формуванні комплексної системи економічної безпеки підприємства; обмеження та нераціональне використання потенціалу працівників як неспеціалізованих та напівспеціалі-

зованих суб'єктів безпеки; супротив персоналу підприємства змінам, пов'язаних, зокрема, з реалізацією додаткових захисних заходів. Фінансово-економічні визначаються: недостатнім рівнем фінансування, що знижує ефективність реалізації захисних заходів; збільшенням витрат у зв'язку із посиленням негативного впливу зовнішнього середовища функціонування; нездатністю використовувати альтернативні варіанти захисту об'єктів безпеки, які можуть бути більш економічно вигідними. Ресурсно-технологічні можна узагальнити наступним чином: технологічна неспроможність протидіяти зовнішнім й внутрішнім загрозам та фізичний знос спеціального обладнання.

Спираючись на коротко викладені вище аспекти забезпечення економічної безпеки АТП, вважаємо, що процес формування в їх умовах комплексної системи економічної безпеки повинен складатися із таких етапів:

- визначення та класифікація за рівнем пріоритетності реалізації захисних заходів об'єктів безпеки;
- характеристика рівня агресивності зовнішнього середовища функціонування підприємства;
- визначення мети та сукупності пріоритетних цілей в сфері забезпечення економічної безпеки підприємством;
- розроблення внутрішніх положень забезпечення економічної безпеки, що повинно узгоджуватися із тактикою й стратегією управління підприємством;
- вибір організаційної структури комплексної системи економічної безпеки підприємства;
- формування ресурсного забезпечення дій суб'єктів безпеки;
- оцінка поточного рівня економічної безпеки підприємства;
- розроблення стратегії та уточнення змісту тактики управління комплексною системою економічної безпеки підприємства.

Запропонована послідовність є усереднена та не враховує окремих особливостей процесу забезпечення в умовах певних АТП, але може бути застосована як певний орієнтир при формуванні комплексної системи економічної безпеки підприємства.

Висновки

Підводячи підсумки доцільно констатувати факт, що сьогодні на більшості АТП, спираючись на набутий досвід, сформовані певні системи економічної безпеки підприємства, які орієн-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

товані перш за все на фізичний захист майна та протидію частині загроз, дія яких найбільш суттєво впливає на фінансово–господарську діяльність. Відсутність комплексного бачення проблеми спричиняє спрямованість на вирішення поточних нагальних проблем за рахунок наявних ресурсів, що в кінцевому результаті є недостатньо ефективним та унеможливлює досягнення мети – формування безпечних умов розвитку.

Запропоновані методичні засади, враховують як поточний стан фінансово–господарської діяльності АТП, так і специфіку транспортних перевезень, які формують необхідне підґрунтя для створення комплексної системи економічної безпеки.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення системи оцінювання економічної безпеки АТП як інформаційного підґрунтя для розроблення та реалізації поточних, тактичних і стратегічних управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Список використаних джерел

1. Антикризові технології в управлінні економічною безпекою підприємства : моногр. / М. М. Карапім, В. В. Мартинів, А. М. Штангрет та ін. ; за заг. ред. А.М. Штангрета. Укр. акад. друкарства, 2016. 250 с.
2. Діяльність суб'єктів господарювання : стат. зб. / за редакцією М. С. Кузнецової. ТОВ «Видавництво «Консультант», 2017. 588 с.
3. Обліково–аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : моногр. / за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.
4. Україна у цифрах 2017 : статистичний щорічник / за ред. І. Вернера. ТОВ «Видавництво «Консультант». 2018. 241 с.

References

1. Karayim, M. M., Martyniv, V. V., Shtanhret, A. M. (2016), Antykryzovi tekhnolohiyi v upravlinni ekonomichnoyu bezpekoju pidpryemstva [Anticrisis technologies in the management of economic security of the enterprise]. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, [in Ukrainian].

2. Kuznyetsova, M. S. (2017), Diyal'nist' sub'yektiv hospodaryuvannya [Activity of economic entities], Konsul'tant, Kyiv, [in Ukrainian].

3. Shtanhreta, A. M. (2017), Oblikovo–analytychne zabezpechennya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoju pidpryemstva [Accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise]. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, [in Ukrainian].

4. Vernera, I. (2018) Ukraine i cy'frax 2017 [Ukraine in figures 2017], Konsul'tant, Kyiv, [in Ukrainian].

Дані про авторів

Штангрет Андрій Михайлович,

доктор екон. наук, професор, (завідувач кафедри фінансово–економічної безпеки, обліку і оподаткування) Українська академія друкарства

e-mail: shtangret.am@ukr.net

Штангрет Ірина Андріївна,

студент З–го курсу спеціальності «Облік і оподаткування» Українська академія друкарства)

e-mail: irunastangret@gmail.com

Данные об авторах

Штангрет Андрей Михайлович

доктор экон. наук, профессор, (заведующий кафедры финансово–экономической безопасности, учета и налогообложения) Украинская академия книгопечатания

e-mail: shtangret.am@ukr.net

Штангрет Ирина Андреевна,

студент З–го курса специальности «Учет и налогообложение» Украинская академия книгопечатания

e-mail: irunastangret@gmail.com

Data about authors

Andriy Shtangret,

Doctor of economic sciences, professor Ukrainian Academy of Printing, Lviv

e-mail: shtangret.am@ukr.net

Iryna Shtangret,

Student Ukrainian Academy of Printing, Lviv

e-mail: irunastangret@gmail.com